

Tehisaru toel täiskasvanuks: noorte kogemused ja arusaamad

Andra Siibak

TÜ ühiskonnateaduste instituut

Konverents „Veebivihast tehisaru-teadlikkuseni:
interneti riskid ja võimalused“

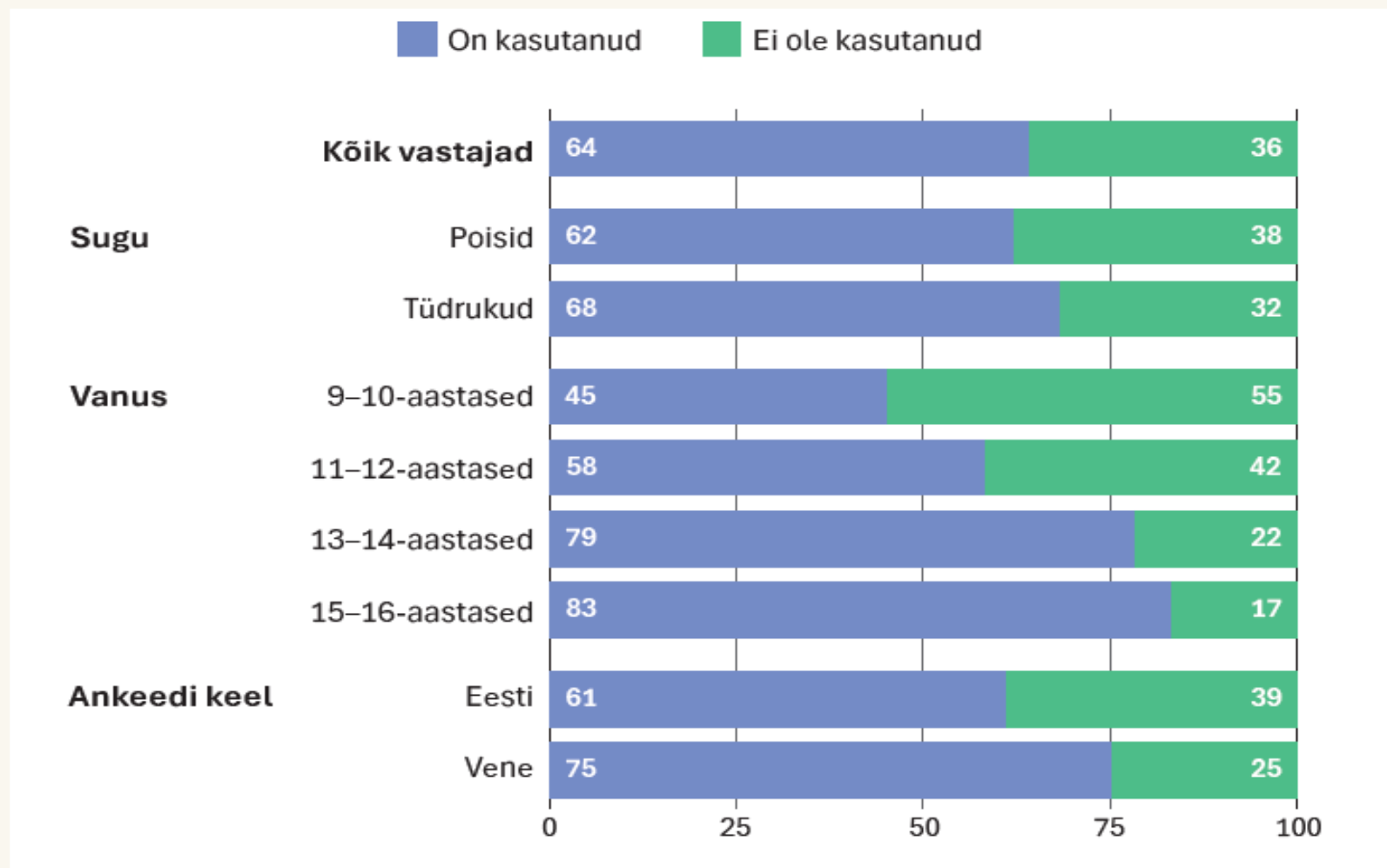
Tallinn, 10.02.2026

Tehisaru on saanud paljude noorte elu osaks

Kõik õpilased (N=2475), %. Rühmadevahelised erinevused on statistiliselt olulised ($p < 0.001$)

- Intervjuudest 13-17-aastaste tehisaru kasutajatega (N=16) nähtus, et kõige enam kogemusi on noortel ChatGPT kasutamisega, kuid ka My AI (Snapchat), Gemini ja Copilotiga.
- Peamiselt kasutatakse tasuta versioone
- Peamine kasutuskeel on eesti keel, kuid sõltuvalt teemast ka inglise või näiteks saksa keel.

Tehisaru kasutatakse praktilistel ja õppimisega seotud eesmärkidel

Kõik õpilased (N=2475), %. Valida võis mitu vastusevarianti.

Küsimus ankeedis: Millistel eesmärkidel, kui üldse, oled kasutanud GenAI-d eelmise kuu jooksul?

Tehisaru aitab koolitöös

[E]t ma saaks [füüsikas] sellest [lahendus]käigust aru. (Lydia, 16)

Intervjueerija: Aga kuidas Sa ennast tunneksid, kui nüüd järsku hommepäev Sul enam ei oleks võimalik sellist tehisabilist kasutada?

Elis (16): Ma ei tea, mida ma teeks.(naerab) See oleks halb, sest ma ei tea, mida ma keemias teeks.

Intervjueerija: Et Sa tunned, et keemiaga on kontroll läinud selles mõttes? **Elis (16):** Mhm.

Põhikoolis, ma lõpetasin nüüd kevadel põhikooli ja põhikoolis ma kasutasin kõige rohkem ajalooks, sest ma tegin väga-väga palju töid tegelikult ChatGPT-iga, nii et ma tegin tahvlist pildi, meil olid tahvlil küsimused, tegin pildi tahvlist, siis kopisin need küsimused sealt tahvlilt ChatGPT-isse ja siis ta vastas kõik ilusti ära. Ma sain ajaloo viie aasta. (Lauri, 16)

- Intervjueeritavad leidsid, et tehisaru on võimalik edukalt rakendada pea kõikides õppeainetes.
- Tehisaru kasutatakse
 - pikemast tekstist kokkuvõtte tegemiseks,
 - selgituste saamiseks,
 - loomingulistes ülesannetes,
 - teksti toimetamiseks,
 - ideede saamiseks,
 - tõlkimiseks.

*Mu paralleelklassis on üks, kes kasutab Character AI-d väga palju. Ja siis tal ongi mingi kinnisidee selle robotiga. **Intervjueerija:** Ahaa. Aga kelleks ta selle roboti siis on nõ mõelnud enda jaoks? **Katrin:** Ta kujutab ette, et see robot on ta poiss-sõber. Mis minu jaoks tundub väga veider ja kuidagi nii vale, et... (Katrin, 14)*

Vahepeal ma kasutan tehisintellekti ka näiteks selleks, kui on mingid suvalised üldised küsimused ja ma ei viitsi otsida internetist, siis tema päris hästi võtab kokku selle, mis ma leiaks, kui ma paneksin selle lihtsalt Google'isse. (Jaan, 15)

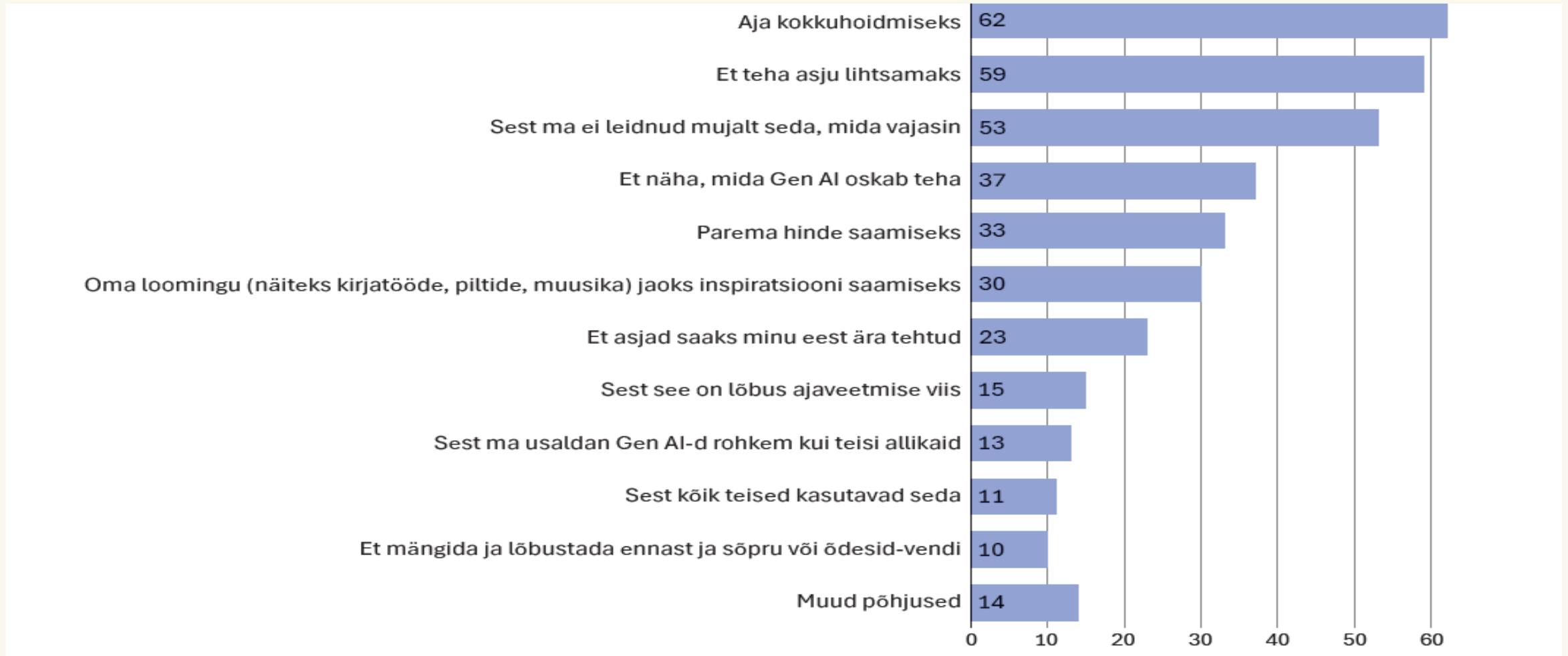
Eelmine aasta ma sain ChatGPT käest teada, et mul on rauapuudus. /--/ Ja siis ma läksin arsti juurde ja siis tehti analüüsid./--/ Olin äkki mingi kaks kuud rauatablettide peal... (Kadi, 17)

[K]irjutasin ükskord emale vabanduskirja /--/ pika-pika-pika kirja. Lasin ChatGPT-l teha... Ega ta väga maha ei rahunenud. (Lauri, 16)

Tehisaru kasutatakse pragmaatilistel põhjustel

11-16-aastased, kes on tehisaru kasutanud (N=1174), %. Valida võis mitu vastusevarianti.

Küsimus ankeedis: Miks sa otsustasid kasutasid viimase kuu jooksul GenAI-d nende tegevuste jaoks?

Noored on oma kasutusoskustes enesekindlad, kuid tehisaru toimimispõhimõtetes ei orienteeru

Ma ei tea, lihtsalt kohe hakkasin kirjutama ja seal pole väga midagi õppida. (Elis, 16)

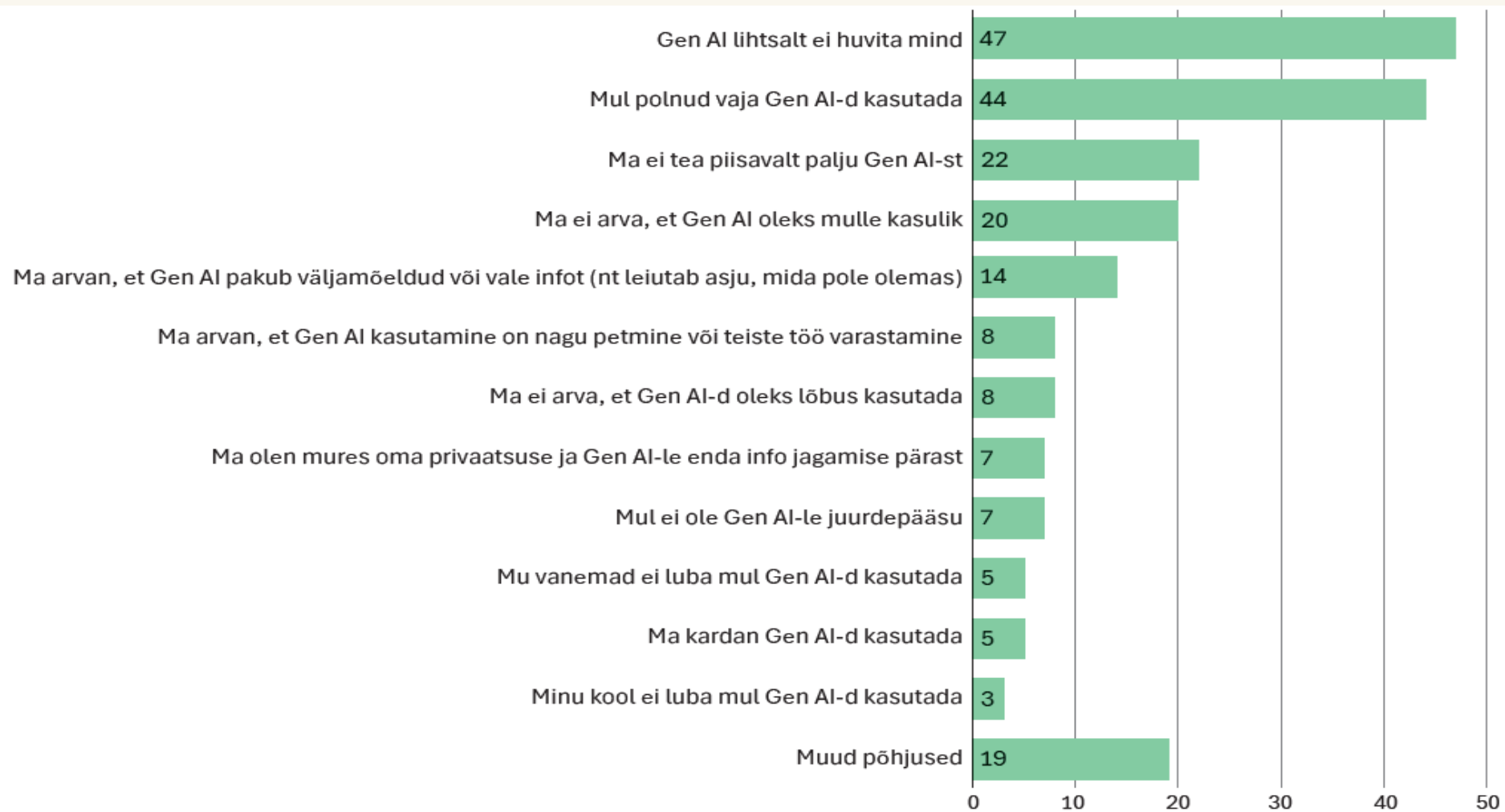
Küsimus peab olema võimalikult täpne. Ei tohi mingisugust pikka ja lohisevat teksti kirjutada. /—/ Siis võib tuua paar näidet, et mis sobiks. Ja kui ta prindib midagi valesti, siis ära täpsusta kolme sõnaga, et tee seda ja tee seda ja ära kasuta seda. Prindi see tekst uuesti välja. Ja lisa oma lause lõppu, siis see teeb paremini. (Erik, 16)

- Noorte Tlalane kirjaoskus on peamiselt seotud funktsionaalsete oskusega – sisendite andmine, viipade kirjutamine - ning tunnetatud vajadusega saadud väljundeid kriitiliselt tõlgendada ja/või kontrollida.
- Noortel jäi vajaka süsteemsematest teadmistest üldiste tehisaru toimimispõhimõtete, tehisaru arendajate ning omanike kohta.

Mitte-kasutuse tingib huvi ja vajaduse puudus

11-16-aastased õpilased, kes ei ole tehisaru kasutanud (N=409), %. Valida võis mitu vastusevarianti.

Küsimus ankeedis: Miks Sa ei ole kasutanud Gen AI-d?

Tehisarul on varjukülgi

Lihtsaks muudabki see, et vastab väga kiiresti ja annab sulle palju infot, aga see on samas ka raske, kui ta annab palju infot. Sest et enamasti kõik see info ei ole tõsi ja siis sa pead selle välja selgitama. (Kaia, 13)

[H]ästi palju saab mingit valeinfot, mis võib just kartma panna, et äkki on [tervisega] midagi palju hullemat, kui päriselt on. Võib tekitada [asjatut] paanikat. (Nils, 17)

Et näiteks räägid, et mul on mingi selline haigus ja sellega on raske elada ja ma ei tea, mida teha, ja siis ta annab mingisugust nõu, aga see info jääb alles. Ja siis see on nagu kuskil teada, et sul on mingisugune haigus, kas siis vaimne või füüsiline ja see info on sinu kohta olemas. (Lydia, 16)

Peamised tehisaru kasutamise seostatavad varjuküljed:

- Ebausaldusväärsed vastused
- Oht privaatsusele
- Negatiivsed tagajärjed koolis nt plagiaadiga vahele jäämine
- Tehisaruga seotud vastuste kallutatuse probleemi, andmehalduse, koosloome ja autoriõigustega seotud murekohti ja eetilisi kasutuspõhimõtteid, oskasid välja tuua üksikud.

Noortel on erinevad hirmud tuleviku ees

[...] Ongi see, et kui sa kasutad ChatGPT-d, selle asemel et oma peaga mõelda, ja siis sa lõpuks ei saagi aru ja ilma AI-ta ei oskagi lahendada asju /.../ Õpid lihtsalt küsimusi ja vastuseid kopeerima. (Katrín, 14)

Eks see on hirmutav ka, ongi selle mõttega, et kogu aeg näiteks koolis korrutatakse, et sa pead valima endale tulevikus ameti niimoodi, et sa tead, et seda ükski arvuti üle võtta ei saa. Või et mingid ametid lihtsalt kaovad ära. Et see paneb mõtlema pigem sellele, et okei, et see mõjutab päriselt mu igapäevaelu, ma peangi nüüd arvestama sellega, et võib-olla tõesti mingeid ameteid lihtsalt ei ole kunagi vaja. (Rebeka, 15)

Kui inimene leiab, et see rahuldab tema mingisugust soovi ja see teeb teda õnnelikuks. See teeb teda õnnelikuks, aga pikas perspektiivis on see ikkagi, kui inimene kiindub liiga palju tehisintellekti, mis ei ole päris, need suhtlused ja vestlused ei ole päris, siis see on ikkagi lõppkokkuvõttes halb. (Lydia, 16)

[...] Mina arvan, et pigem peab õppima, kuidas TI-d kontrollida, mitte kuidas teda kasutada. Sest et kui me teda kohutavalt hästi oskame kasutada, siis me tahame teda kohutavalt arendada. Kui me teda hästi palju arendame, siis ta võib-olla läheb “üle käte”. Ja siis me ei saa teda enam kontrollida. (Luukas, 14)

TI arendamine lähtugu mõistlikkusest, eakohasusest ning laste õigustest

- Intervjueeritavad leidsid, et laste ja noorte arvamuse küsimine ning nende seisukohtadega arvestamine TI tuleviku-stsenaariumide kujundamisel on oluline.
- Oluliseks peeti mõistlikkust nii TI kasutamisel, TI kasutamise piiramisel kui ka TI arendamises.
- Leiti, et võimalike negatiivsete tagajärgede ennetamiseks või vähendamiseks, tuleks varasemast enam mõelda eakohasuse printsiibile
- Noorte jaoks oli oluline agentsuse, ehk toimevõimekuse, teemad. Eriti autorsuse ja loovuse kontekstis.
- Noored väärtustasid mitmekesisust ja võrdsust ja leidsid, et TI võiks anda panuse mitmekesisema ja võrdsema maailma loomisesse.

Kokkuvõtteks

- Noored kasutavad tehisaru aktiivselt: peamiselt praktilistel ja õppetööga seotud kaalutlustel
- Eelkõige kasutatakse tasuta rakendusi ja eesti keeles
- Peamiste kasutuspõhjustena domineerivad pragmaatilised põhjused: kiirus ja mugavus
- Noored on kasutusoskustes enesekindlad, kuid tehisaru toimimispõhimõtetes tegelikult ei orienteeru
- Noorte teadmised tehisaru kasutuse varjukülgedest on pinnapealsed ja piirduvad ebausaldusväärsete vastuste ja privaatsuse teemadega. Tehisaruga seotud vastuste kallutatuse probleemi, andmehalduse, koosloome ja autoriõigustega seotud murekohti ja eetilisi kasutuspõhimõtteid, pigem ei teadvustata.
- Noored mõtlevad juba täna, kuidas muuta enda elu ja valikuid „tehisaru-kindlamaks“ ja on tehisaru tulevikumõju osas äraootavad, kuid pigem positiivsed.
- Noored leiavad, et tehisaru arendamisel tuleks lähtuda mõistlikkuse põhimõttest, väärtustada mitmekesisust ja võrdsust, arvestada eakohasuse ja toimevõimekuse printsiipidega ning arvestada noorte seisukohtadega.